לפני הקריאה: שאלה, ידע קודם והשערה

כיתה ד' · שיעור 1 מתוך 7 · רצף: לומדים משני מקורות: מטקסט מידע לטקסט הסבר · קריאה · 45 דקות

⬅ לפני

זהו השיעור הראשון ברצף. הוא נשען על היכרות עם כותרת וכותרת משנה ועל מה שהתלמידים יודעים מחייהם על חום ועל מים.

אחרי ➡

בשיעור הבא נקרא את מקור א' לעומק ונזהה בו את רכיבי טקסט המידע: הגדרה, דוגמה והסבר.

🎯 מטרה

התלמידים ינסחו לפני הקריאה השערה מנומקת על תוכן טקסט מידע, על סמך הכותרת, כותרות המשנה וידע קודם, ויבדקו אותה אחרי הקריאה.

1. ינסחו שאלה אחת שהם מצפים שהטקסט יענה עליה, בעזרת הכותרת וכותרות המשנה.
2. יכתבו שתי השערות על תוכן הטקסט, וכל אחת עם נימוק ("כי בכותרת המשנה כתוב..." / "כי אני יודע ש...").
3. יקבעו אחרי הקריאה לגבי כל השערה אם היא אוששה, הופרכה או שאין עליה מידע בטקסט, ויצטטו משפט מתאים.

מיומנות: הפעלת ידע קודם וניסוח השערה לפני קריאה · **כלי:** טבלת "אני יודע/ת – אני משער/ת – בדקתי" · **פרקטיקה:** הוראה מפורשת, חשיבה בזוגות וקריאה עצמית

📌 עיגון

"בתהליך זה הקוראים מעלים השערות לגבי הטקסט שהם עומדים לקרוא על פי התנסויותיהם בעולם השיח של הטקסט, על פי ידע קודם על הכותב, על הסוגה ועל הנושא, על פי התנסויות אישיות וכמו גם על פי איורים, כותרות ועיצוב."

תוכנית הלימודים בחינוך לשוני – עברית (יסודי), תחום הקריאה: "לקראת פרשנות הטקסט ונקיטת עמדה כלפיו"

🧺 חומרים

- מקור א' מודפס לכל תלמיד, ועותק שבו מוצגות רק הכותרת וכותרות המשנה
- תמונה של גמל במדבר להקרנה
- דף העבודה "נשער ונבדוק"

🔤 מושגים

השערה · ידע קודם · כותרת משנה · אושש · הופרך

⏱️ מהלך השיעור

פתיחה 6 דק'	המורה מקרינה תמונה של גמל במדבר ושואלת: "מה קשה בחיים במדבר? איך, לדעתכם, הגמל מסתדר שם?" היא רושמת על הלוח את התשובות בטור "מה אנחנו כבר יודעים". אחר כך היא מציגה את המטרה: "היום נלמד לנחש בצורה חכמה – לנסח השערה לפני שקוראים, ולבדוק אותה אחרי הקריאה". **תשובות צפויות:** "חם מאוד ואין מים", "הגמל שומר מים בדבשת" (טעות נפוצה – המורה רושמת אותה כמו שהיא ואומרת: "נבדוק בטקסט"), "יש לו רגליים רחבות בשביל החול".
הדגמה – אני 8 דק'	המורה מציגה רק את הכותרת "בעלי חיים במדבר" ואת שלוש כותרות המשנה (התאמה בגוף, התאמה בהתנהגות, השגת מים). היא חושבת בקול: קוראת כותרת משנה, מחברת אותה לידע קודם ומנסחת השערה עם נימוק, ורושמת אותה בטבלה. היא מדגישה את ההבדל בין השערה לבין ניחוש: להשערה יש סיבה. *"אני קוראת את כותרת המשנה "התאמה בהתנהגות". התנהגות זה מה שבעל החיים עושה. אני יודעת שבקיץ אנחנו לא יוצאים בצהריים כי חם. לכן אני משערת שכתוב כאן שבעלי חיים במדבר נחים בשעות החמות. אני כותבת את ההשערה ואת הנימוק שלה: "כי גם אנשים נמנעים מן החום". אחרי הקריאה אבדוק אם צדקתי."* **תשובות צפויות:** השערה לדוגמה: "בחלק 'התאמה בהתנהגות' יהיה כתוב שבעלי חיים מסתתרים מן השמש, כי ראיתי בטבע שלטאות נכנסות מתחת לאבנים".
תרגול משותף – אנחנו 8 דק'	הכיתה מנסחת יחד השערה לכותרת המשנה "השגת מים". המורה שואלת: "מה אתם כבר יודעים? על מה נשען הנימוק?" ורושמת שתי השערות שונות של תלמידים עם הנימוקים. אחר כך היא שואלת: "איזו שאלה אנחנו רוצים שהטקסט יענה עליה?" והכיתה בוחרת שאלה אחת משותפת. **תשובות צפויות:** "בעלי החיים מוצאים מעיינות, כי במדבר יש נאות מדבר"; "הם מקבלים מים מצמחים, כי צמחים מכילים מים". שאלה משותפת: "איך בעלי חיים שורדים בלי הרבה מים?". טעות צפויה: השערה בלי נימוק – המורה שואלת: "למה את חושבת כך? על מה זה נשען?"
תרגול מודרך – בזוגות 8 דק'	בזוגות: כל זוג כותב בטבלה בדף העבודה שאלה אחת ושתי השערות מנומקות לכותרת המשנה "התאמה בגוף" (משימות 1–2). המורה עוברת בין הזוגות ומבקשת מכל זוג לסמן את המילה שמראה שיש נימוק (כי, משום ש). **תשובות צפויות:** "נשער שכתוב על הדבשת של הגמל, כי זה הדבר הכי מיוחד בגוף שלו"; "נשער שיש בעלי חיים קטנים עם עור עבה, כי העור שומר מפני השמש".
עבודה עצמית – דף העבודה 10 דק'	התלמידים קוראים לבד את מקור א' כולו, ובמשימות 3–4 בודקים כל השערה: אוששה, הופרכה או שאין עליה מידע, ומעתיקים את המשפט שמוכיח זאת. המורה יושבת עם קבוצת התמיכה, קוראת איתה את הפסקה הראשונה בקול ועוזרת לסמן משפט מוכיח.
סיכום ובדיקת הבנה 5 דק'	שיחה: "איזו השערה הופרכה? מה למדנו מכך?" המורה מתייחסת לטעות על הדבשת מן הפתיחה ומראה שהטקסט תיקן אותה. כרטיס יציאה. **תשובות צפויות:** "חשבנו שבדבשת יש מים, ובטקסט כתוב שיש בה שומן – ההשערה הופרכה". "גם השערה שהופרכה עוזרת, כי שמנו לב למשפט ולמדנו משהו חדש".

🤲 תמיכה

- כרטיס פתיחי משפטים: "אני משער/ת שבחלק ___ יהיה כתוב ש___, כי ___".
- קריאה של מקור א' בקבוצה עם המורה, פסקה אחר פסקה.

🚀 אתגר

- לנסח השערה לגבי מה שלא יופיע בטקסט ולהסביר למה.
- לכתוב שאלה חדשה שהטקסט לא ענה עליה ולהציע איפה אפשר למצוא תשובה.

✅ כרטיס יציאה והערכה

כרטיס יציאה: כתבו השערה אחת שבדקתם היום, ציינו אם היא אוששה או הופרכה, והעתיקו מן הטקסט משפט שמוכיח זאת. — **הצלחה:** השערה מנוסחת עם נימוק; קביעה נכונה (אוששה / הופרכה); משפט מצוטט שמתאים לקביעה. למשל: "חשבתי שבדבשת יש מים – הופרכה: 'לגמל יש דבשת, ובה הוא אוגר שומן – ולא מים'".

מה בודקים: המורה בודקת את משימות 2–4 (השערות מנומקות ובדיקה עם ציטוט) ואת כרטיס היציאה. מי שכתב השערה בלי נימוק או בדק בלי ציטוט מקבל משוב קצר בכתב ומתקן בפתיחת השיעור הבא.

שיעורי בית: לשאול בן משפחה מה הוא יודע על בעלי חיים במדבר ולרשום משפט אחד: האם זה מתאים למה שקראנו?

קשר למדע ול-STEM: הטקסט עוסק בהתאמה של בעלי חיים לסביבה – נושא שנלמד במדע וטכנולוגיה בכיתה ד'.

נשער ונבדוק

כיתה ד' · שיעור 1 ברצף · דף עבודה לתלמיד

שם: _____ תאריך: _____

לפני שקוראים טקסט מידע כדאי לשאול שאלה ולנסח השערה. אחרי הקריאה בודקים אם ההשערה נכונה.

דוגמה: כותרת משנה: "התאמה בהתנהגות". השערה: בעלי חיים במדבר נחים בשעות החמות, כי גם אנשים נמנעים מן החום. בדיקה: אוששה – "ביום הם מסתתרים במחילות מתחת לאדמה".

1 כתבו שאלה אחת שאתם רוצים שהטקסט יענה עליה. ★

_____

2 השלימו שתי השערות עם נימוק. ★★

	השערה (נשער ש...)	נימוק (כי...)
התאמה בגוף		
השגת מים		

3 בדקו כל השערה אחרי הקריאה. ★★

	אוששה / הופרכה / אין מידע	משפט מן הטקסט
השערה 1		
השערה 2		

4 הקיפו את התשובה הנכונה לפי הטקסט. ★

1. מה יש בדבשת של הגמל? מים | שומן | אוויר
2. מתי פעילים בעלי חיים רבים במדבר? בצהריים | בלילה | בבוקר בלבד

5 כתבו שאלה שהטקסט לא ענה עליה. ★★★

_____

_____

בדיקה עצמית

☐ אני יכול/ה לנסח השערה עם נימוק לפני הקריאה.

☐ אני יכול/ה לבדוק השערה בעזרת משפט מן הטקסט.